

INFORMATIE RAECKENDE DE BELDTSTORMERYE (JULI 1568) Stadsarchief Turnhout

In mei 1568 komt één van de hoogste ambtenaren in het hertogdom Brabant, de “drossaard”, naar Turnhout om meer te weten te komen over de lokale “beeldenstorm”. Zijn verslag is bewaard gebleven in het Stadsarchief. In totaal bevat het 27 getuigenissen over de “troubelen” die in Turnhout en Oud-Turnhout plaatsvonden op 23 augustus 1566. Op die dag slaan enkele tientallen inwoners altaren en beelden kort en klein in de parochiekerken en in het klooster van Corsendonk. De drossaard wil vooral de namen van die mensen te weten komen. 450 jaar later vragen we ons af: wat bezielde deze Turnhoutenaars om hun eigen kerken aan te vallen?

In de eerste helft van de zestiende eeuw verspreiden de ideeën van het “protestantisme”, gesteund door de ontwikkeling van de boekdrukkunst, zich snel door Noord- en Midden-Europa. Luther, Calvijn en andere vroege protestantse denkers willen af van de almacht van de katholieke kerk en de misbruiken die daarmee gepaard gaan. Ze plaatsen de bijbel en Jezus centraal en willen komaf maken met de kleurrijke Maria- en heiligenverering die zo typisch is voor het geloof van die tijd. Tegen deze “ketterij” wordt aanvankelijk hard opgetreden door de overheid. In sommige landen escaleert dit tot een heuse godsdienstoorlog. Ook in onze gewesten, die onder Spaans gezag vallen, worden protestanten gearresteerd en terechtgesteld. Koning Filips II wil van geen enkel compromis weten en jaagt daardoor ook een deel van de lokale adel tegen zich in het harnas.

Als in april 1566 de landvoogdes aan een gezantschap van tweehonderd edelen belooft om de maatregelen tegen “kettters” te verzachten, kent het nieuwe geloof een “boost”. In steden maar ook in kleinere gemeenten komen steeds vaker groepen protestanten openlijk samen om te luisteren naar predikanten. In Turnhout worden op 7 juli enkele inwoners ondervraagd die naar een preek in Hoogstraten zijn getrokken.

In de weken erna wordt er o.a. gepredikt in de heide tussen Turnhout en Vosselaar en in Broekzijde. Uiteindelijk wordt zelfs samengekomen in de kapel van het hospitaal in de Gasthuisstraat, nadat de deur is geforceerd. Het stadsbestuur verbiedt het preken, maar treedt niet op.

Vanaf 10 augustus wordt in de Westhoek de inboedel van verschillende kerken vernield. De beeldenstorm is begonnen! Van 20 tot 22 augustus is Antwerpen aan de beurt. Als dit nieuws Turnhout bereikt, verzamelt op de ochtend van 23 augustus een "zekere vergadering van volcke" zich op de Markt. Zeven personen dringen de Sint-Pieterskerk binnen en vernielen altaars en beelden. Daarna is het even rustig en een aantal "goede catholique personen" proberen zoveel mogelijk uit de kerk in veiligheid te brengen. Omstreeks negen uur volgt dan een tweede ronde van vernieling. De "beeldenstormers" trekken daarna naar de kerk van het Begijnhof, de Theobalduskapel, de Sint-Bavokerk in Oud-Turnhout (waar iemand met een "aecx of byl affhieuw het crucifix boven den oxael") en het klooster van Corsendonk. In het klooster wordt er gegeten en gedronken. Meubelen, kleding en voorwerpen worden met karren weggevoerd.

De volgende maanden blijft het chaotisch in Turnhout. Zowel het stadsbestuur als de protestanten organiseren milities. Beledigingen en bedreigingen gaan over en weer. Begin 1567 krijgt de centrale overheid in Brussel weer greep op de situatie. Meer en meer Turnhoutse protestanten zien de bui hangen en verlaten de stad. Sommigen gaan in dienst bij de opstandelingen in het noorden van de Nederlanden.

In maart 1567 is het weer rustig. Een legereenheid trekt de stad binnen en op de Markt wordt een galg opgericht. Het is de start van een harde repressie. Van godsdienstvrijheid is geen sprake meer. Uiteindelijk zullen 101 Turnhoutenaars, uit alle lagen van de bevolking, worden veroordeeld en gestraft voor hun deelname aan de beeldenstorm. Dit is een vrij groot aantal in vergelijking met andere kleine steden. Negen onder hen worden terechtgesteld.

Tekst: Bart Sas

Foto: Bram Luyts

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Inventaris:

- "Informatie ghenomen tot Turnhout door den Drossaert van Brabant raeckende de Beldtstormerye Anno 1568", verslag van de drossaard van Brabant, juli 1568, in de bundel "Ketterij" (A 104/4). Een transcriptie van dit document is terug te vinden in E. Van Autenboer, o.c., bijlage I, p. 137-154.

Literatuur:

- G. Gielis, "Dag 5. 23 augustus 1566. Beeldenstorm in Corsendonk", *De kleine geschiedenis van de Kempen in 20 dagen*, Zwolle, 2008.
- E. Van Autenboer, "Uit de geschiedenis van Turnhout in de 16e eeuw: Voorbereiding, uitbarsting en gevolgen van de Beeldenstorm (1566)", in *Taxandria. Tijdschrift van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van de Antwerpse Kempen*, Nieuwe Reeks XL, 1968, p. 3-109 en Nieuwe Reeks XLI, 1969, p. 3-166.

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand)

Contact: TRAM 41 - Stadhuis, Grote Markt 1, B - 2300 Turnhout

Tel: + 32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.u.: Eric Vos, Boomstraat 6, B-2300 Turnhout, +32 14 44 33 11

